

Wij 1991

Stefaan is voor zijn werk op bezoek bij een farmaceutisch dochterbedrijf in China. Hij is drie dagen geleden vertrokken. Sarah zag haar ouders verstrengeld achter de voordeur en heeft het vieze gesmak van hun kussen gehoord.

Mieke en Sarah redden zich prima. Wanneer Sarah nietsvermoedend, op het ritme van het vrolijke orkest dat ze in zich dirigeert, het tuinpad af huppelt om de kaaskorsten en ook de oude boterhammen uit haar brooddoos aan haar gevederde tweevoetige vrienden te voederen, schenkt ze niet echt veel aandacht aan de tuin vol bloeiende bloemen en insecten, maar ze wordt wel de ronkende motor gewaar van een blauwgestrepte combi die de oprit oprijdt, uitgerend op een zondag, het enige tijdstip waarop iedereen in de verkeling thuis is. De combi parkeert in het volle zicht. Binnen de seconde staat Mieke aan de voordeur.

Ze steekt haar handen in onschuld in de lucht. 'Geen idee waar Jean-Pierre De Kinder is,' zegt ze waarheidsgetrouw tegen de agenten. Ze heeft geleerd om niet te liegen of de waarheid te verdraaien tegen mannen in uniform. Als die vermoeden dat ze liegt, doen ze tijdens een eeuwigdurende sfilte hun kepies uit en kijken dwars door haar heen met hun bijziende oogjes, een trucje om haar zo te verne deren dat de waarheid moeiteloos uit haar wordt losgeweekt. Als ze

uit eigen beweging dadelijk de onomwonden waarheid spreekt, vertwijnt die combi sneller van de oprit en bestaat de kans dat de burendie luieriken van op de hoek bijvoorbeeld die tot twaalf uur in hun nest liggen, niets gezien hebben.

'Geen idee waar Jean-Pierre uithangt. Hij zou zaken gaan doen in Zuid-Afrika. Ik heb de voorbije maanden niets meer van hem gehoord.'

'Wij ook niet,' zegt de agent. 'Wij komen voor iets anders. Is uw echtgenoot soms thuis?'

'Nee, die is op zakenreis in China.'

'U kent mevrouw Melanie Plottier?'

'Dat is mijn schoonmoeder,' zegt Mieke.

'Wij moeten u komen vertellen,' zegt de agent en slaat zijn ogeneer, zijn stem buigt, 'dat mevrouw Melanie Plottier deze ochtend overleden is. Ze is met haar wagen frontaal tegen een boom gereden. Ze had haar veiligheids gordel niet om en is met haar hoofd ongelukkig tegen het stuur terechtgekomen. Alle hulp kwam te laat.'

'Dat kan niet. Moemoe is doof en blind, mijnheer.' Mieke smeekt om toch nog haar gelijk te halen, hoewel ze de Fiat van moemoe een paar weken geleden nog de oprit zag af kruipen, een zigzaggende slak. 'Doof en blind zeg ik u.'

'Dat kan zeker,' benadrukt de agent, 'wij maken erger mee dan dat.'

'Hoe is het mogelijk dat iemand die geen steek ziet en potdoof is, in het verkeer losgelaten wordt? Het is toch schandalig dat zulke mensen nog op de openbare weg toegelaten worden. Zoiets moest zwaar beboet worden. Ik ben al jaren grote voorstander van een verplichte hernieuwing van het rijbewijs, om het jaar, mét test, voor iedereen van jong tot oud,' zegt Mieke strijdlustig. Ze schijnt te geloven dat ze met dit gesprek het leven van moemoe kan redden.

Zolang ze blijft praten en blijft aandringen op een sluitende verklaring, houdt ze de werkelijkheid op afstand. Dat moemoe dood is, is op zich niet het ergste, het moest er eens van komen, maar Mieke ziet torenhoog op tegen de praktische afwikkeling. Al haar plannen voor de komende weken in de war. Liever niet, echt niet.

'O, mevrouw,' zegt de agent, 'eigenlijk zouden we dat aan u moeten vragen. Waarom stuurt u uw schoonmoeder in haar kwetsbare situatie de straat op? Gezien de dramatische afloop gaan wij er niet verder op in.'

'Is dat nu ook al jullie taak,' vraagt Mieke, 'de mensen de schuld van een tragisch auto-ongeluk in de schoenen komen schuiven?'

Zodra de pummels van agenten hun hielen gelicht hebben en Mieke achter de gesloten deur staat, daalt de werkelijkheid van hun woorden neer. Geen woord heeft moemoe ooit voor haar overgehad, geen blik heeft ze haar gegund. Mieke was te chic, van te goede komaf, te nerveus, te dit en te dat. Van de weeromstuit vond zij haar schoonmoeder een onuitstaanbaar vrouwmens. Het was een stilzwijgende overeenkomst dat ze elkaar uit de weg gingen of in bijtende stilte hooguit een slap handje schudden als er echt geen ont-komen aan was. Aan die stilte kan nu niets meer veranderen, maar Mieke van haar kant zit wel opgescheept met de dood van moemoe. Wat nu gezongen? Om te beginnen moet Mieke Stefaan op de hoogte brengen, rondtelefoneren, het kind in zwarte kleren steken, zichzelf een garderobe bijeensprokkelen, haar man bijstaan, de begrafenis regelen, alle tapijten kammen. Moemoe is de laatste ouder die heengaat. Mieke heeft een checklist opgesteld bij de vorige begrafenis, maar al lijken alle begrafenis en nog zo op elkaar, iedere begrafenis is anders.

Stefaan keert onmiddellijk terug uit China, zichzelf de hele tijd

verwijtend dat hij moemoe nog met de wagen liet rijden. Als hij doodgemoedereerd thuiskomt, vertelt Mieke hem wat een agent haar zopas aan de telefoon nog heeft gemeld. Eerst heeft Melanie een herseninfarct gehad en daardoor is ze tegen die boom gereden. Een pijnloze dood, als het een troost kan zijn. Een muistille Stefaan slikt zijn woorden en tranen in.

Na een dag van naakte uren en telefoontjes van heel verre familie wil Stefaan met Sarah praten. Dat zegt hij terwijl hij met de rug naar Sarah in een keukenhanddoek krachtig zijn neus snuift. Mieke ziet het en huivert. Ze heeft zin om hem als een stout kattenjong met zijn betraande gezicht in de handdoek te duwen, maar de verstikking is al tastbaar genoeg. De hele vracht aan familiedrama's die moemoe met haar boerenkracht nog wist te torsen, schuift nu op de schoulers van Stefaan. Met iedere dode wordt de vracht zwaarder.

'Zo is de hemel, Sarah, kleine deeltjes die elkaar zoeken omdat ze samen een geheel vormen. Die deeltjes verdwijnen en de generaties schuiven een rij naar boven,' zo verklaart hij dat aan Sarah alsof hij de tabel van Mendeljev uitlegt. Hij legt zijn hand op haar hoofd, staat op en wandelt naar de woonkamer. 'Every Grain of Sand' van Bob Dylan vult de ruimte. Het is de bootlegversie waarop een Duitse scheper blaft. Sarah kent het nummer. Ze hoort de onderworpenheid in ieder van de geneuzelde frasen.

Stefaan gaat naar de badkamer en wast zijn gezicht met koud water. Hij tuurt in de spiegel. 'Besef jij dat jij en Sarah de enigen zijn die overblijven van de familie Vandersanden?' vragen wij hem in koor. 'De enigen. Dat is allemaal jouw fout.' Wij steken een beschuldigen-vinger uit naar hem, naar een paar momenten in Stefaans verhaal die beter achterwege waren gebleven, een lijstje met grove uitschuiers die hij niet ongedaan kan maken. Hij neemt een ruwe, buiten gedroogde handdoek en wrijft lang en hard over zijn gezicht,

alsof hij daarmee alle muizenissen van zich af kan schuren.

De ochtend van de begrafenis wordt een limousine voorgegreden bij de villa in Nachtegalenlaan 7. Dat is de wens van moemoe geweest. Eén bizar detail, één frivoliteit heeft ze zich bij haar dood veroorloofd na een leven dat gevuld is geweest met onopvallende tafereelen en dat enkel uitblonk in normaliteit, afgeboord met de zwarte franje van tragedie.

'Die notaris heeft gedronken,' heeft Stefaan herhaaldelijk gezegd, 'het bestaat niet dat het de wens van mijn moeder was.' Maar de limousine komt er toch, om het zekere voor het onzekere te nemen, want zo staat het in het testament van Melanie Vandersanden-Plotier. In hetzelfde testament heeft ze ook laten opnemen dat ze bij haar zoonje en man begraven moet worden.

De driekoppige familie rijdt achter de lijkwagen waarin de kist dobert. Een gesloten kist, heeft de begrafenisondernemer benadrukt. Hij heeft hen niet eens laten kiezen. Een limousine is een uitvinding uit Hollywood en dus grijpt Sarah haar kans om, voor één keer, voor even, ster te spelen. Ze zit op de achterbank naar de meningte aan de kerke te wuiven, als hoofdrolspeelster die zo dadelijk een Oscar gaat ophalen. Bepaald glamoereus ziet Sarah er niet uit in haar zwarte nonnenrok, maar toch zet ze haar mooiste glimlach op.

'Een limo en mijn moeder, dat klopt van geen kanten. En houd daarmee op, Sarah.'

Degene die bij iedereen medelijden opwekt, is Stefaan. Hij is gisterenavond vijf uur lang druk in de weer geweest met het verspreiden van tekstboekjes op de kerkstoelen en het neerpennen van een gedichtje waarin hij een laatste groet brengt aan zijn nukkige moeder. Om vier uur 's nachts zat hij nog in fotoalbums te bladeren op zolder. Hij weet ook wel dat zijn moeder niet het eeuwige leven had en dat ze hoogstwaarschijnlijk haar eigen dood heeft gevoelen aankom-

men, maar het is de geur van de dood die hem de stuipen op het lijf jaagt, die hem teruggooit naar een plaats waar hij niet wil zijn. Het is er koud, het is er kil, hij hoort het kraken van ijs.

'Het is ook je verongelukte broertje, hè,' zegt Mieke. 'Dat komt er ook bij.'

'Nee,' zegt Stefaan kortaf.

Voor ze uit de limousine stappen, neemt hij op aandringen van Mieke nog een kalmeerpil. Ze heeft haar echtgenoot nog nooit zo overstuurd en verslagen gezien. Hij kan er ochtans wat van. Om de zoveel tijd blijft hij thuis van het werk omdat zijn zenuwen te strak gespannen staan. En maar in bed blijven liggen en maar suffen en kermen, zoiets zou een vrouw nooit doen. Mieke leest een paar keer het tekstje dat hij heeft neergepend om afscheid te nemen van zijn moeder. Ze houdt er rekening mee dat zij het voor de verzamelde rouwenden zal moeten voorlezen. Anticipatie is haar beste vriend in crisissituaties. Een halfuur later blijkt Stefaan inderdaad niet tot voorlezen in staat. De kalmeerpil is veel te straf en stompt niet alleen zijn gevoelens af, maar zorgt er ook voor dat hij de begrafenis beleeft vanachter een dikke mist. Hij kan amper tot voorraan strompelen. Mieke leidt hem aan de arm terug naar zijn zitplaats en met een gracieuze, niet te vrolijke glimlach neemt ze plaats achter de lezenaar en brengt het melige stukje poëzie.

Ze rijden de avond van de begrafenis nog langs het huis van de overledene om de algemene toestand van moemoes woning op te meten. Het huis van Stefaans moeder is niet zijn ouderlijke thuis, maar een rudimentaire nieuwbouw vol droogbloemen en luchtverfrissers. Het is Stefaans plan om het huis zo snel mogelijk leeg te halen en te verhuren.

'Moeten we echt vandaag nog gaan kijken?' vraagt Mieke. 'Vanwaar de haast? Het staat toch niet in brand?'

Joke, zegt Stefaan. Hij wil sterk zijn zoals na de dood van zijn vader. De zaken niet op hun beloop laten, maar actie ondernemen. Het is Stefaans strategie tegen verdriet: terugvechten door zijn lot in handen te nemen, een partijtje armworstelen opzetten om te zien wie de sterkste is, hij of het verdriet. Sarah ontdekt als eerste dat de koppige dwerggeit haar afgemeten stukje groen de ruig behaarde rug heeft toegekeerd en de wijde wereld is ingetrokken. Op haar aanporren zoekt Mieke een foto van Sarah en moemoe met tussen hen in Joke de dwerggeit geklemd. Joke zal worden uitgeknipt, gefotokopieerd en in de buurt verspreid onder de kop 'VERMIST'.

De volgende dagen blijken vooral ritten op en af naar het containerpark noodzakelijk. De glasbak krijgt veel te slikken. Een hele kelder vol verschepen ze. Voor het merendeel zijn het lege flessen van een ouderwetse anijslikeur, Marie Brizard geheten. Likeur die eens een klop van de hamer geeft, die je zodanig verdooft dat je de dagen doorkomt, zwijgend in een zetel terwijl de wereld voorbijdrijft en je geit af en toe eens aan je raam komt kijken.

Mieke, die al dagen aan één stuk haar uiterste best gedaan heeft om geen gif te spuwen over moemoe uit fatsoen, en ook uit een soort beschermingsreflex voor haar aangeslagen, bedroefde echtgenoot, komt langzaam weer op vertrouwd terrein.

'Al die bijzettafeltjes,' zegt Mieke, 'met al die kringen van glazen erop. Helemaal zoals bij Gustave, de zatlap, die mijn huis in Gent gelukkig maar een jaar gehoord heeft. Dat jij dat niet gezien hebt!'

Iedereen die een huis leeghaalt van iemand die overleden is, botst op kleinigheden met een heel verleden. Een haarspeld die achter het fotokader van haar overleden zoonje blijkt te zitten, een hele voorraad ademverfrissende Fisherman's Friends, nutteloze bokalen vol ongebruikte, verstorven rekkertjes, een kam met nog maar drie tanden, de moderne klittenbandschoenen van Adidas die de oude

vrouw zo graag droeg op haar hometrainer in de veranda. Het laat niemand onberoerd, het leven dat je weghaalt, verplaatst, recycleert.

De ouders van Mieke en Stefaan zijn nu alle vier dood. Het dak is weggeblazen van boven hun hoofd. Hierna zijn zij aan de beurt, bedenkt Mieke. En wie zullen zij achterlaten? Sarah. Ze hebben lang gewacht op Sarah. Het lukte niet goed. Niet dat ze niet genoeg probeerden, tot vervelens toe probeerden ze, maar de natuur vertoont ook haar mankementen. Moeder natuur heeft wouden en woestijnen. Zij was eerder een tamelijk dorre plaats.

Mieke heeft al lang zin om een dagboek bij te houden. Nu staat er nog één ding in de weg en dat is Miekies plichtsbefef. Als product van een te katholieke en ouderwetse opvoeding moet Mieke zichzelf toestemming verlenen om iets te doen wat geen onmiddellijk nut heeft. In een groot notaschrift je gedachten neerpennen, daar heeft niemand veel aan. Mieke blinkt uit in kromme redeneringen: ze vindt allerlei sluiptwegen om zichzelf wijs te maken dat ze niet enkel zo 'n boek mag bijhouden, maar dat het zelfs haar plicht is, voor het nageslacht. En zo is ook daar gelukkig de lol weer af. Ze voelt zich weer veilig ingesnoerd in haar korset van plichten en begint dwangmatig haar dochter in de gaten te houden, speurend naar lolige uitspraken en al dan niet spontane versprekingen om haar dagboek wat meer kleur te geven. Voor een buitenstaander lijkt die plichtsverslaving een kwelling, maar zodra je verslaafd bent aan de plicht, is het een uitermate fijne en werkzekerere manier van bestaan.

Toch hoopt ze soms stiekem op wat rust. Stefaan of Elvira zou haar af en toe eens moeten verplichten om op de rem te gaan staan, want zelf doet ze er alles aan om zo druk mogelijk in de weer te zijn, om het uiterste van zichzelf te eisen en om soms zo diep in haar reserves te tasten dat ze 's morgens bij het opstaan al draaiërig is van

een hele nacht piekeren over wat er die dag allemaal te gebeuren staat.

Mieke begint aan haar dagboek als aan een soort vriendschapsboek dat meisjes vroeger aan elkaar doorgaven. Welk woord kan ze kiezen om zichzelf te benoemen? Stel dat iemand haar vraagt wie ze is. Wat als haar naam alleen niet volstaat? Wat als iemand zegt: ja goed, Mieke Vandersanden-De Kinder, maar wie ben je nu echt? Hoe kan je jezelf in een definitie onderbrengen die min of meer sluitend is?

Ze zal nooit antwoorden 'een vrouw', want ze is geen feministe. Feministes zijn kwade vrouwen die mannen willen zijn. Dat is verkeerd. De wereld zou vierkant draaien met alleen maar mannen.

'Zus van Jean-Pierre De Kinder' zou ze ook nooit zeggen, hoewel ze heel veel van Jempy houdt. Daar is niet echt een verklaring voor te geven, hij heeft haar niet gered van de verdrinkingsdood of een helpende hand toegestoken bij haar afspraakjes die nooit hebben plaatsgevonden achter de kerk. Er is gewoon het feit dat hij al zijn hele leven zijn ongegeneerde zelf is. Wat hij aan middelen te kort komt, compenseert hij met charme en charisma. Maar als ze dat alles luidop uitsprak, werkte ze zich in nesten, want dan moest ze het hele oneindige verhaal van Jempy en zijn avonturen uit de doeken doen. Hij zit in Zuid-Afrika. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het hem voor de wind, want ze heeft al een hele tijd niets van hem gehoord. Tenzij hij zelf zijn hele voorraad wijn rustig aan het opdrieken is. Oeioei, zou het? Ze noteert op haar blocnote 'JP BELLEN'. Jempy is de meester in cliffhangers. Dat waardeert ze nog het meest in hem. Tegelijk ergert het haar ook mateloos, dat ook.

'Zus van Lydia De Kinder' dan? Ja, van Lydia De Kinder, vrouw van professor doctor ingenieur Christopher J. Delaney, die een leerstoel heeft aan Columbia University. Zijn domein is materiaalkun-

de, met als specialisatie supergeleiding (dreunt Lydia steeds op). Lydia met haar vier kinderen. Mieke als zus in de schaduw, met andere woorden. Niemand in de chique buurt van Ghent, upstate New York, heeft ooit van Mieke De Kinder gehoord, daarvoor durft ze haar hand in het vuur steken.

Ze kan zeggen 'dochter van Gerard en Camille De Kinder'. Ze veert haar overleden ouders, dat staat buiten kijf, maar wat heeft haar moeder Camille gedaan om zichzelf verder te ontwikkelen? Het antwoord is een vreselijk ontnuchterend 'niets', behalve vrouw-van-zijn-Melanie, de moeder van Stefaan, was een boerin. Die zwaaide veel meer de plak. En zodra ze gepensioneerd was, ging ze bij de Boerenbond, om een norse deelneemster aan kaartnamiddagen en buitenlandse bedevaartsreizen te worden.

Je bent toch vooral de familie die je zelf maakt, denkt ze. 'Vrouw van Stefaan Vandersanden', dat is zij. Schoondochter van moemoe Vandersanden is ze dan weer nooit geweest. Waarschijnlijk zou ze antwoorden, gesteld dat iemand haar vroeg wie ze was: 'In de eerste plaats ben ik de moeder van Sarah.' Het is wat Noor, koningin van Jordanië, in een interview onlangs zei.

Goed, moeder van Sarah Vandersanden dus. Maar wat doet die moeder van Sarah Vandersanden dan? Is ze een huisvrouw? Ook zo denigrerend. Een dagboekfanate? Daar kan ze naartoe werken. Dit dagboek zal haar project worden, want haar zelfkennis reikt ver genoeg om te weten dat ze iets anders nodig heeft in haar leven dan enkel haar gezin. Dat is een mooi inzicht om mee te beginnen. Mieke sluit het schrift, bergt het op in de lade van het bureau en gaat naar de woonkamer om dorre bladeren uit de kamerplanten te plukken.

Stefaan verlangt naar een eigen plaats om zijn muziek, zijn werktuigen en zijn erfstukken in onder te brengen. Hij eist een eigen hobby-

ruimte. Mieke proest het uit: 'Een hobbyruimte? Ga je hobby's vinden?' Wanneer hij vertelt over de oude werktuigen van de ouderlijke boerderij en hoe hij die wil oppoetsen, wordt Mieke ontvankelijker voor zijn verlangens. 'Je bedoelt een hok, een rommelhok?' Stefaan krijgt haar zegen voor zijn hobbyruimte, achteraan in de tuin. Voor hij de kans krijgt om zijn plan nog eens van een afstandje te beschouwen, heeft ze via haar goede vriendin en smaakbeoordelaar Elvira een architect en een bouwfirma opgetrommeld. Er komt ook een ambteling naar van ruimtelijke ordening, die zich tevreden stelt met een dikke fooi. Voor Mieke dient zich een nieuwe project aan waar ze zich op kan storten.

Een kettlingreactie kon niet uitblijven. Nu papa een hobbyruimte krijgt, wil Sarah een vijver. Stefaan reageert fel op het 'belachelijke' idee en blokt het af met het doordachte argument: 'Dat kan niet. Je houdt toch van katten?'

'Ja?' zegt de argeloze prooi.

'Katten verdrinken in vijvers,' oppert Stefaan.

'Eekhoorns dopen hun vuile staarten volkiemen erin en besmetten de hele biotoop,' valt Mieke hem bij. Een vijver is kitsch en kitsch is het bastaardkind van stijl en klasse. Voor je het weet, staat er een kabouter te vissen of zit er een stenen kikker met een kroontje op in je gazon. Nee, in de kiem smoren, die onzin.

Mieke superviseert de werken voor de hobbyruimte met hart en ziel. Een extra gebouwtje optrekken, haar vader zou trots geweest zijn op deze voortzetting van een aloude Vlaams gebruik. Het is dankzij haar arendsoog en de managerscapaciteiten die iedere huisvrouw zich eigen maakt, dat er na amper drie weken een miniatuuurhuis in de achtertuin is opgerezen, met warm en koud water, met elektriciteit, een bureau, een kloelke werkbank en aan de vezelplaten muur een hele batterij werktuigen. Dakgoten leiden het regenwater van

het dak naar de regenput en de tegels op de vloer vormen een leliepatroon.

De avond van de voltooiing mag Stefaan van Mieke per uitzondering twee glazen rode wijn drinken in plaats van het gebruikelijke rantsoen van maximaal één. Om onverklaarbare redenen verscheurt ze hem die avond in bed en eist twee keer zonder poespas en zonder gefleem een beurt alsof zij jongeren zijn, of zo stelt Stefaan zich dat soort seks toch voor: onstuimig, onhandig, diep bevredigend. Even flitst het door zijn hoofd dat hij misschien een nieuw kind gemaakt heeft, maar hij weet dat ze die tijd allang gepasseerd zijn.

Stefaan is herboren, de eerste avond dat hij een ladder tegen de gevel van zijn hobbyruimte plaatst en op het dak klimt. Hij weet dat het van nu af aan alleen maar beter zal gaan. Er zullen geen dalen meer komen, alleen maar pieken. Al zijn pieken die op hun kop staan ook dalen.

Mieke 2003

Mieke duwt tegen het houten hekje dat het landgoed symbolisch afsluit. De rest van de omheining, houten staken die elkaar met ijzerdraad de hand reiken, ligt helemaal platgeslagen tegen de vlakte, alsof er een kudde bizons uitgebroken is. Bij de luchthaven in Faro heeft ze een auto gehuurd bij de stand van Avis. Hun bedrijfsmotto luidt *we try harder*.

Over kronkelige wegjes is ze hierheen gereden, op van de zenuwen, bij elke haarspeldbocht denkend dat ze verloren gereden was, na vijftig stapvoetse kilometers met een kurkdroge tong. Ruim na het middaguur was ze gestopt in een armzalige, langs de kant van de smalle asfaltweg geïmproviseerde eettent waar ze enkel een gratis broodmand kon krijgen, maar nog geen eten. De vissen moesten nog van de zee komen. Uit beleefdheid bestelde ze dan maar een glaasje wijn. Ze kreeg een hele karaf. Doorlopend vervloekte ze zichzelf omdat ze dit deed enkel en alleen om zichzelf en haar broer Jempy te bewijzen dat zij sterk en onafhankelijk was.

Ze heeft een hele heksentoeer uitgehaald met die huurauto om uiteindelijk in het hart van de Algarve bij de afgelegen en afgeleefde boerderij van haar broer Jempy aan te komen.

'Je gaat Portugal geweldig vinden,' had hij haar over de telefoon warm proberen maken, 'je moet komen, want ik ga hier nooit meer

weg en ik wil je zien. Het is al veel te lang geleden.'

Ze sluit het hekje achter zich en doet de oefening. Drie keer in- en uitademen en bij het uitademen telkens op je borstkas kloppen. Er is geen reden tot stress. Ze doet dit uit vrije wil. Ze wil zien hoe Jempy nu leeft. Hij zegt al zijn hele leven dat ieders levensloop op voorhand neergeschreven wordt in een groot boek, dus hoeft hij zich niet in te houden. Alle klappen komt hij te boven, overal gedijt hij. Ze kijkt ernaar uit om in zijn gezelschap te zijn. De eerste uren zal het zoeken en tasten worden om die gemeenschappelijke punten terug te vinden, zeker nu ze zo ver uit elkaar gegroeid zijn. Hij heeft naar eigen zeggen het geluk gevonden in de vrije natuur, zij levert een dagelijks gevecht om zelfs nog maar van haar snijbloemen te kunnen genieten.

Het is de eerste keer sinds de dood van Stefaan dat ze in haar entje het land verlaat. Elvira heeft haar vaak proberen verleiden tot een overzeese reis, maar ze voelde zich er nooit klaar voor. Samen hebben ze wel enkele citytrips gedaan: Valencia, Wenen, Rome. Rons uitnodigingen voor een bezoek aan Boston heeft ze steeds onmiddellijk afgeblokt.

Je kan niet alles willen controleren.

Morgen wordt ze drieënvijftig en ze wil zichzelf iets gunnen: een stukje vrijheid. Het lijkt wel alsof ze zichzelf uit de gevangenis laat en schuchter komt piepen aan de poort. Er is jaren geleden een moord gepleegd, op haar man, door haar man. Zo kijkt zij er nu te genaan na eideloze zelfmedicatie en gedisciplineerde therapie, na honderden sessies in haar dag- en plakboek om haar wanhoop te beteugelen. Stefaan heeft de moord op zichzelf gepleegd. Dat is te gennatuurlijk, het is tegen alle logica en alle instincten in. Zij doet alle moeite van de wereld om daarmee om te gaan. Eerst wilde ze hem er de nek voor omdraaien. Met trillende handen zat ze vanaf

halfzeven 's avonds in de zetel te wachten, terugvallend in een gat in de tijd, haar oren gespist op de geluiden van zijn thuiskomst: de klik van de openschuivende poort, de wagen die traag binnenrijdt, het uittrekken van schoenen. Ze wilde het horen en naar de garage stormen om hem aan te vallen. Ze had hem nog niet geconfronteerd met zijn laffe berichtje op de voicemail dat ze pas een week na de begrafenis voor het eerst had gehoord, een stom: 'Het spijt mij, Mieke.' Nog steeds kan ze er moeilijk mee overweg. Het is een muur van gewapend beton waar ze tegenaan knalt, keer op keer. Het stadium waarin ze de zelfmoord voor zichzelf probeerde te verhullen als een ongeluk, is ze allang gepasseerd. Het is wel wat ze de anderen laat geloven. Een auto-ongeluk. Ze mogen nooit weten dat haar man zichzelf omgebracht heeft. Dat is hun laatste spatje waardigheid als kop-pel en dat wil ze kost wat kost behouden.

Het rouwen is al een helse tocht geweest. De eerste maanden had ze enkel negatieve gedachten en verwijten voor hem over. Ze kreeg het er op den duur letterlijk bloedheet van. Zwetend en trappelend in het kluwen van haar lakens heeft ze op een nacht een besluit genomen om het tijt te doen keren. Ze heeft in een van de zeven slaapkamers die haar schrijfkamer is, een nieuw schrift opengeslagen.

Schrijf je positieve herinneringen aan Stefaan neer, niet de zure op-rispingen en verwijten die je hem maakt.

De bladzijde bleef leeg. Ze keek en keek. Het wit keek onverschillig terug, net als de rest van de vrolijk rondhuppelende wereld die wat schouderklopjes voor haar overhad.

Stop met die verwijten, denk positief.

Dat heeft ze uit een van die idiote zelfhulpboeken van Ulrike. Met behulp van foto's kon ze weer bij een aantal mooie herinneringen, maar ze leken allemaal bezoedeld. Keek ze naar een foto van hem met een spade toen ze nieuwe bloemperken gingen aanleggen,

dan zag ze een man die zijn eigen graf groef. Een foto van Stefaan met de bedremmelde peuter Sarah op schoot, zijn blik gefixeerd op een bordje fruitpap, deed haar volschieten. Waaraan dacht hij toen, dat hij niet in de lens durfde kijken? Overal zocht ze voorafschaduwingen van zijn wrede daad. Geleidelijk verschoof er iets. Stefaan was geen moordenaar die zich slecht had gevoeld en de gemakkelijke uitweg had gekozen. Hier zat de echte knoop: bij zijn voorgeschiedenis en het materiaal waaruit hij opgebouwd was. In de boekenwinkel liep ze voorbij de zelfhulpafdeling, want ze wilde wetenschapsboeken met feiten. De verkoper moest ze bestellen. Het waren suggesties van Lydia's echtgenoot Christopher, recente en oudere boeken geschikt voor leken. Van Darwin leerde ze dat genen zich koppig doorzetten, ondanks alles. Giraffen bijvoorbeeld zijn ontstaan doordat mislukte herten met veel te lange nekken beter bij de bladeren in de bomen konden en zo de meeste kans hadden om te overleven. Die eerste halfhart-halfgiraf heeft waarschijnlijk pijn geleden door haar lachwekkend lange zwabbernek, maar dankzij haar is er een nieuwe soort gevormd. Zo ingenieus is de natuur. Genen willen overleven.

Vaders die zelfmoord plegen en de rest van hun familie aansteken, daar is niet echt een nuttig systeem in te ontwaren. Seriele zelfmoord is hooguit een soort preventieve zelfbescherming voor als het hier op de planeet aarde werkelijk onleefbaar zou worden. Ze voelde zich meegesleurd in zijn neerwaartse spiraal: zijn hele leven was bepaald door een machteloos schuldgevoel na de dood van zijn vader en zijn broer. Net zoals haar leven nu voor altijd is aangetast en ze zich afvraagt waar ze steken heeft laten vallen. En Sarah voelt zich ook al schuldig. En haar kinderen zouden... De cyclus was het allerwreedste.

Kleinkinderen. Nog zo iets. Haar angst en haar hoop. Zoals Elvira altijd zegt: met enkel vrouwen zou de wereld zoveel beter af zijn. Dat

is natuurlijk niet helemaal waar, maar toch wel een klein beetje. Zeker in het geval van de Vandersandens. Via Sarah is zij nu onlosmakelijk met hen verbonden. Haar vlees en bloed vermengd met depressieve genen, ook al wil Lydia haar dat uit het hoofd praten. Er is nog zoiets als vrije wil, zegt Lydia, en die is heel sterk. Dankzij haar vrije wil heeft ze Sarah weggestuurd, hoe moeilijk dat ook was. Ze konden het zo slecht met elkaar vinden, dat ze het tenminste daarover roerend eens waren: samen in één huis blijven was uitgesloten. Dan kwamen ze geen van beiden tot rust. Het huis was zo groot voor twee, dat gaf nog meer echo's dan wanneer je er alleen in leefde.

Focus je.

Voor hun tiende huwelijksverjaardag maakten Stefaan en Mieke een trip naar Parijs. Zij zat gedachteloos een thé au lait te drinken, afgepeigerd van een bezoek aan zowat de helft van Parijs op één voormiddag, toen hij plots verdween en binnen de minuut terugkwam met een zielig, verpieterd roosje in een plasticen koker. 'Ik weet dat je dit haat, maar ik doe het toch zodat iedereen ziet dat jij mijn verovering bent,' had hij gezegd en hij had haar gekust. Ze hadden zo gelachen met die domme roos en hem vervolgens in de traag stromende Seine weggegooid.

Zoals ze daarnet de kronkelwegen in de Algarve gevolgd had en enkel daarmee bezig was geweest, zo leerde ze zichzelf om maar op één zaak te focussen. Wat als er een tegenligger door de bocht scheurde? Wiens schuld was het dan als zij tegen hem op knalde? Daar mocht ze bijvoorbeeld niet aan denken. Stefaan was overleden. Dat was zo. Maar haar schuld of zijn schuld, dat was geen constructieve gedachte.

Toen zijn valiezen nagestuurd werden en zijn koffiebeker van op kantoor samen met andere spullen aan huis werd geleverd, met een kaart van de werknemers erbij, was ze opgelucht. Ze gaf al die spo-

ren een plaats in zijn hobbyruimte omdat ze haar toelieten om zich nog met hem bezig te houden. Volstrekt dwaas, want hij kwam niet terug. Dus eigenlijk moest ze zich afwenden van hem en zo weinig mogelijk met hem bezig zijn, maar dat ging niet.

Iedereen probeerde haar subtiel duidelijk te maken dat hij voor altijd weg was. En of ze wel in die kast van een villa wilde blijven wonen. Ze begreep wel dat ze afscheid moest nemen. Elvira zei dat het goed was om een gedenkplaats voor hem te behouden, maar daarmee zou ze hem niet terugkrijgen. Ze heeft het allemaal meerdere keren met veel geduld aangehoord terwijl haar gedachten afdreven. Elvira zei ook dat ze streng moest zijn voor zichzelf, niet door zichzelf van alles te ontzeggen, maar door zichzelf te verzorgen, goed te eten, een stapje in de wereld te zetten. Evi bracht boodschappen voor haar mee, alles kant-en-klaar en ongezonder. Lieve mensen die haar eenzaam maakten.

Ze is streng voor zichzelf geweest: geen enkel contact met de buitenwereld, zonder schuldgevoel. Enkel een weerpraatje met de groenteboer uit een dorp veertig kilometer verderop waar niemand haar kende, en wat replieken op het gejammer over Europa bij de schoenmaker in datzelfde dorp. Dat gaf haar rust.

Klop drie keer op je borstkas en adem uit.

Toen gebeurde het. Het was herfst, midden november, een donderdagavond waarop de gezinnen zich langzaam klaarmaakten voor het weekend en zij al begon uit te kijken naar het wekelijks te lefoontje op zaterdag met Sarah. De dagen werden akelig kort en de avondprogramma's op de televisie waren slaapverwekkend. Ze was bij de groenteboer langs geweest en had een hele voorraad herfstgroenten gekocht: bloemkool, rode biet, wortels en ajuin. Ze stelde haar aangeschafte waren uit op het aanrecht en trok haar schort aan. Buiten wensten een paar vogels elkaar een goede nacht. Mieke ver-

heugde zich erop om al die groenten onder de kraan van aarde te ontdoen en ze helemaal perfect in te maken. Toen Sarah klein was, een waarom-kleuterijtje dat niets liever deed dan zich aan haar been vastklampen en de hele wereld in vraag stellen, betrok ze haar dochtertje bij haar keukenactiviteiten. Ze had sowieso de gewoonte om luidop te vertellen wat ze deed, iets wat alle huisvrouwen doen. Voor haar dochtertje ging het volume luider, zodat Sarah niets hoefde te missen.

Toen zij, de weduwe, in de keuken de bloemkool in roosjes trok en zich enkel daarop richtte, meende ze dat ze een *déjà vu* had. De tijd zat even in de knoop met zichzelf. Ze merkte dat ze weer luidop vertelde wat ze deed. Ze merkte ook dat hij achter haar stond en een blik over haar schouder wierp. Ze keek op de klok voor zich op de vensterbank, doodsbang, ze durfde zich niet omdraaien. Het was twintig voor zeven, een normaal uur voor hem om thuis te komen. Een normale handeling ook, over haar schouder kijken wat er vanavond gegeten werd. Ze dacht dat ze zot werd. Ze deed de oefening. Drie keer op je borstkas kloppen terwijl je uitademt. Ademen, niets anders.

Ze bleef zichzelf kalmerend toespreken, tot ze het aandurfde om de bloemkool weer op te nemen en verder in roosjes te verdelen. Ze bleef rustig praten. Ze vertelde hem wat ze ging doen, alsof ze tegen een klein jongetje bezig was. De zachtheid van haar eigen stem verbaasde haar.

Die avond beleefde ze in een waas. Om tien uur, toen alle groenten ingemaakt waren en keurig hun plaats in de diepvriezer in de kelder hadden gevonden, besteeg ze de trap. Ze ging naar haar schrijfkamer en draaide de verwarming hoger. Ze nam plaats aan haar tafel en schreef nog een hele tijd voor ze in bed kroop.

Vanaf die avond in november bewandelt ze twee paden. Eentje

als weduwe en eentje parallel daarmee, een leven dat ze deelt met Stefaan en waarnaar ze geregeld overschakelt. Ze vertelt hem wat ze gaat doen die dag. Ze kan haar kleine ergernissen bij hem kwijt. Hij kijkt toe wanneer ze haar kleine teen stoot aan het bidet of een pot yoghurt uit haar handen laat glijpen. Maar evengoed kan ze hem loslaten en vrij laten lopen, als een klein kind dat mag spelen.

Ook tijdens de trip naar de fermette van Jempy in Portugal heeft ze hem haar commentaar niet onthouden. *Achter deze bocht moet het zijn. Ik ben duizelig van al dat draaien. Wat een krot, het was te verwachten.* Naar achteren gedrongen op het domein staat een bouwselijtje uit grove grijze stenen, links en rechts geflankeerd door niet-orkaanbestendige schuren. Ze roept haar broer en neemt zich voor om hier niet langer dan één nacht te blijven. In een auto slapen lijkt haar vreselijk, maar het zal moeten, want in die grot kunnen onmogelijk bedden staan.

Jempy tilt haar op en houdt haar zo stevig vast dat ze bijna flauwvalt in zijn armen. Tien minuten later zit ze samen met haar dolenthousiaste, immer charmante broer met haar snoet naar de zon aan zijn roestige terrastafel. Ze verbaast er zich steeds minder over dat er momenten zijn waarop ze geniet en blij is dat ze leeft. Het is een instinctieve, ingebakken reactie op zonlicht en zuurstof. Ze wentelt zich in zijn complimenten over haar kapsel en haar kaarsrechte houding, al gelooft ze er geen snars van.

Ze aanhoort Jempy's spannende verhaal over een doortocht door Rusland. Van een vastgelopen trein overgestapt op steppenpaarden, vastgezeten in the middle of nowhere, onderdak gekregen bij een circus. De winter was zo hard dat de olifant een hartaanval kreeg. Ze hebben lang van zijn vlees gegeten. Jempy is het hele Oostblok door gestoken en toen hij terug in de bewoonde wereld van Praag aankwam, heeft hij met één telefoontje zijn hele wijnhandel

overgelaten aan een grote wijnfabriek en er nog verrassend veel geld voor gekregen. Ondertussen was hij de deerne tegengekomen die hun nu nog eens de waterige, verfrissende wijn bijschenkt. Angelina, de geblondeerde sfinx, glimlacht beminnelijk. Dit is hun buitenverblijf. In Lissabon hebben ze een appartement, maar daar woont haar familie voorlopig. Allemaal prima voor Jempy, hij heeft zijn buik toch vol van steden. Binnenkort, wijst hij met een brede armzwaai, lopen hier wilde paarden rond en een hele kudde schapen.

'Ach, zusje, ik sta er weer. Ik ga me weer lanceren. Let maar op.' Zijn enthousiasme zou aanstekelijk zijn, als het niet zo belachelijk, zielig en ongelooftwaardig was. Nog steeds heeft hij zijn koolzwarte ogen en huizenhoge plannen. Ze bewondert het tomeloze, euforische zelfgeloof van haar broer wel, maar het contrast met Stefaan is te schrill. Hij heeft nog niet eens naar Stefaan gevraagd. Om haar ergernis kwijt te kunnen, neemt ze grote slokken gekoelde wijn.

Een peuter, 'Roberto, de zoon van Angelina', pest een schurftige pauw met ahangende staart door met steentjes naar hem te gooien.

Bij een tweede fles wijn en een mand brood – het nationale gerecht blijktbaar – begint Jempy te orakelen dat het leven zo schoon is en dat hij haar zo graag ziet. Hij neemt haar hand over de tafel vol kruimels en minuscule visgraatjes, 'blijf zo lang je wilt'.

Angelina volgt hun hele conversatie alsof ze naar een tennismatch kijkt, haar blonde hoofd gaat van de ene naar de andere, maar ze verstaat geen fluit van het Nederlands. Haar adorabele zontje roept haar tot de orde met het universele woord voor uitwerpselen. Ze verdwijnt met de dreumes naar binnen en laat zich een hele tijd niet meer zien.

'Jempy, zie je dan echt niet hoe lomp je bent? Hoe kan je zitten palaveren en speeches afsteken over het leven terwijl je nog niet eens gevraagd hebt hoe het met mij gaat?'

'Hoe gaat het?'

'Nu redelijk. Ik heb het niet gemakkelijk gehad de afgelopen jaren.'

'Dat weet ik. En moet ik daar dan iedere keer naar vragen? Voel jij je dan beter?'

'Nee, je moet er niet constant naar vragen, maar je vraagt er gewoon niet naar. Ik begrijp het wel vanuit jouw standpunt. Jij hecht je aan niemand, dus je kan ook geen verdriet hebben. Zoals die vrouw hier, de zoveelste sloor uit een hele rij, die kan jou toch niets schelen. Jullie kunnen amper praten met elkaar.'

Drie keer in- en uitademen en simultaan op je borstkas kloppen. Jezelf rust geven, troosten.

'Ik heb veel liefde in mij,' zegt Jempy, 'en ik geef die graag weg, dat is waar.'

'Als het jou goed uitkomt om een dienstmeid in te palmen en haar dan weer af te danken, dat is waar.' Ze staat te kijken van haar uitval, maar ze heeft feilloos genavigeerd naar haar bestemming: een ruzie. En zo beginnen ze aan een uitzichtloze woordenwisseling die tot in de late uurtjes loopt en met veel wijn overgoten wordt, al gaat de meeste wijn naar Jempy. Jempy is wel bezorgd om haar, beweert hij, maar bezorgdheid is geen beleefdheidsformule. En trouwens, ze moet uit het nest van haar verdriet kruipen en zien dat er nog andere dingen op aarde zijn. En ja, dat klinkt gevoelloos en grof, maar het is de pure waarheid. En dan is het nu tijd om eindelijk die sardines op de grillrooster te gooien.

Na het povere avondmaal draagt Angelina nog meer wijn aan. Wanneer Jempy weer begint te blubberen dat Mieke zijn favoriet is, zijn grootste liefde van de hele wereld, staat ze op en zegt dat ze gaat slapen. De alcohol verlamt haar, anders had ze allang het kaarsvet van de antimuggenkaarsen over zijn hoofd uitgelopen. Zonder na-

denken kruipt ze in het heuse bed op vier poten dat haar aangebo-
den is. Haar hoofd tolt. Na een kwartiertje woelen staat ze recht en
gaat naar buiten. Daar zijn enkel de maan en de sterren. Nergens in
de wijde omtrek is er verlichting. Het is angstaanjagend, ze wil terug
naar de beschaving, dit is niets voor haar. 'Stefaan,' zegt ze. Het is zo
vreemd om zijn naam te noemen. Alsof ze een vergeten patiënt in
een lege wachtkamer roept.

Ze heeft niets gezegd over haar verjaardag de volgende dag. Ui-
teraard weet Jempy, die ook de kalender heeft afgezworen, daar
niets van. Ze steekt Stefaan nu voorbij in leeftijd. Iets wat onmo-
gelijk is. Hij was ouder dan zij en zo hoorde het. Een vrouw die ouder
is dan haar man, daar klopt iets niet aan. Nu is het aan het gebeuren
waar ze bij staat, zonder dat ze kan ingrijpen: ze wordt ouder dan
hij.

Na het ontbijt van melkkoffie met beschuiten en abrikozenjam
stelt Jempy voor om kaas te maken. Hij weet en passant nog te mel-
den dat hij haar auto genomen heeft terwijl ze nog sliep om naar het
dorp te gaan en een voorraad eten en drank in te slaan. Nu is het
haar duidelijk hoe hij zich hier redt zonder eigen vervoermiddel. Ze
felicitteert zichzelf dat ze geen geschenk heeft meegebracht, want
dan zou ze hem weer vervloeken om zijn eeuwige profitaariaat.

'Er zit een schaaap vast in de ijzeren prikkeldraad. We gaan dat
eerst bevrijden vooraleer we kaas maken,' zegt Jempy.

'Ik wil helemaal geen kaas maken,' zegt Mieke, anticiperend op
één grote knoeiboel van zure melk waarin ze tot haar middel staat te
ploeteren samen met de sfinx Angelina terwijl Jempy even 'iets gaan
halen is' en een halfjaar later in Miami terugdenkt aan die twee suk-
keladressen in het Portugese stremsel.

'Wat jij wilt, maar we zullen toch eerst dat schaaap moeten gaan
bevrijden met de auto.' Hij houdt het autoportier voor haar open.

'Anders sterft het en dat zou dieren mishandeling zijn.'

'Wie weet is het een schaaap met zelfmoordneigingen,' zegt Mie-
ke.

'Haha, dat is een fijntje,' lacht Jempy. 'Dat bestaat niet.'

Mieke stuift op, volkomen onverwacht. Ze vertelt hem alles te
midden van de schapen in het onvindbare hart van de onherberg-
zame Algarve. Ze vertelt hoe Stefaan het zo kil berekend heeft, aan
welke logica hij zich heeft gehouden. Hij is op zakenreis gegaan. Net
voor hij zijn daad ondernam, heeft hij haar nog geprobeerd te bel-
len. Hij heeft een berichtje achtergelaten op hun antwoordapparaat
om te zeggen dat het hem speet, dat hij van haar hield. Hij heeft het
opgegeven, net zoals zijn vader. Het is informatie die ze met nie-
mand wil uitwisselen, alleen met haar van de aarde gevallen broer.
Jempy knikt en veegt zijn ruwe handen af aan zijn ruwe flanelen
hemd voor hij het losgeknipte prikkeldraad hoger tilt zodat het
schaap eronderdoor kan wandelen, de vrijheid van de weide tege-
moet.

'Ben je bang dat het Sarah ook zal overkomen?' vraagt hij, zijn
rode neus ophalend. 'Bang voor het patroon?'

'Ja, ik ben bang. Maar ik kan toch niet naar Sarah gaan en zeggen
dat ze moet opletten, dat er tijdbommen tikken in haar genen. Dat
ze die moet zien te ontmijnen.'

'Je zwijgt dus liever, zoals je nu al die jaren gezwegen hebt over
Stefaans zelfmoord?'

'Het is geen kwestie van graag zwijgen.' Mieke weet waarom ze
hier met haar broer op een tochtige weide tussen de stinkende scha-
pen staat te praten. Jempy is de enige die een recept voor het leven
heeft dat werkt: er dwars doorheen. Hij is een overlever.

'Hij kon er niks aan doen,' zegt Jempy. 'Het is eerder een tekort
aan levenslust, zoals een vitaminetekort.'

Sinds Stefaans dood heeft zij een diepe behoefte aan woorden. Woorden overleven alles en iedereen. Jemmy is de enige met wie ze kan spreken zonder formaliteiten, irritante stiltes en barrières. Bij Jemmy kan ze haar momenten van gekte opbiechten, haar misstappen na de dood van Stefaan, waaruit ze enkel geleerd heeft dat zij gewoon niet sterk genoeg is om met Jan en alleman losse verbindingen aan te gaan of zomaar seksuele behoeftes te bevredigen. Nee, ze zal niet opeens de losbol worden die ze nooit is geweest. Mensen schijnen te denken dat er een diep verlangen naar losbolligheid en decadentie in iedereen schuilt. Ze hebben het fout. Het boezemt haar weerzin in.

Ze doet Jemmy zweren om niets te lossen over al haar ontboezeningen en over de zelfmoord, ook niet tegen Sarah, met wie hij af en toe lange trans-Atlantische telefoongesprekken voert, naar ze zopas vernomen heeft.

Ze maken geen kaas, maar ze plukken perziken voor perzikenconfituur. Aan de ruwe keukentafel in Portugal, met een kom vol uit hun schil barstende perziken tussen hen in, denkt Mieke terug aan een onschuldige middag jaren geleden toen ze zure kersen ontpitte met Jemmy en Sarah, toen ze nog kwaad kon worden op Stefaan om wat hij niet had gedaan.

Sarah 2013

Als ze nu eens bloemen voor Amos koopt, denkt Sarah terwijl ze haar metrokaart door de ijzeren toegangspoort van het station Washington Square haalt. De mensenstroom stopt plots. Voor haar zit een toeriste met een grote Eastpak-rugzak klem tussen de ijzeren paaltjes. Ze maait wild met haar armen in de lucht en wrikt zich los. Dadelijk komt de stroom weer op gang. Sarah heeft in heel haar tweëndertigjarige leven nog nooit bloemen gekocht. Waar in New York kan je een fatsoenlijk boeket verse snijbloemen vinden dat je geen rib uit je lijf kost? Trouwens, waarom zou ze bloemen voor Amos kopen met zijn eigen geld, is dat niet een beetje lullig? Op een of andere manier wil ze het grote, onverwachte nieuws inleiden.

Het is negen uur 's morgens op een zaterdag. De echte workaholics van Wall Street stoppen nooit met werken en zitten al ruim een uur met een beker Starbucks achter hun computers. De metrostellen zijn gevuld met onuitgeslapen toeristen, shoppers, burgers. Een student doet optrekoefeningen aan een lus terwijl twee vrienden hem toeujuichen. Sarah kijkt voor zich, glijdend door de tunnels onder de stad. Bij Union Square stapt ze uit, samen met een jong koppel dat een kinderwagen tilt. De roltrappen takelen hen de zonnige lentedag in tot op het plein Union Square, waar de verkopers op de biomarkt minzaam naar het voorbijtrekkende volkje kijken, geitenkaasjes

omgaan met geld

'Oeioei, kind, ik vrees het ergste. Dat geld is allang verdwenen. Ik ben blij dat je grootvader dat niet meer heeft moeten meemaken. Heel dat kapitaal was sneller verbrast dan opgebouwd.'

Op vrouwelijke toon bespraken de vrouwen de problemen van het nichtje. De twee namen op exact dezelfde manier een slokje van hun koffie, het pinkje in de lucht. Ze praatten alsof hij er niet bij zat. Zijn vrouw op moederlijke toon, het nichtje-*een* volwassen kind. Ze hing aan Miekies lippen, sloppte haar goede raad op. Hij was lucht, lucht toen de twee koffiedronken, lucht toen ze rōddelden over verre familie, lucht toen de twee elkaars grieven over de familie herkenden, en hij bleef lucht toen Mieke op eigen houtje besliste om in het bureau haar chequeboekje te halen en om zonder overleg een onbekend bedrag in te vullen.

Bij het afscheid gaf Joan Mieke een kus en hem een hand. Ze haalde haar belofte aan Mieke om werk te zoeken. 'En meer eten,' bracht Mieke haar in herinnering, 'want een vogelverschrikker geraakt niet aan werk.' Giechelend stapte Joan naar buiten. Mieke sloot de voordeur.

Stefaan was te moe om ruzie te maken. Hij ging zijn tanden poetsen, maar er bleef een kleffe smaak in zijn mond hangen, alsof hij een vette kaas gegeten had. Zolang Mieke maar van het geld bleef dat hij spaarde voor Sarah. Zijn spaarpot stak schril af bij al haar eigendommen. Zij deelde haar geld uit aan wie ze wilde, terwijl hij spaarde voor hun dochter.

Het rood licht wordt maar niet groen. Er trekt een kramp door zijn vingertop. Hij mag niet te laat komen. Vlak bij het bedrijf bevinden zich een paar eetgelegenheden, maar De Corte staat erop dat ze naar een Japanner buiten de stad gaan. De Corte is een man van de wereld en eet graag Japans. Stefaan is vast ook verkocht als hij zijn eerste stukje sushi eet, probeerde De Corte hem te overtuigen.

Het licht springt eindelijk op groen. Hij trekt op tussen de koeienweides. Langs de kant van de onverharde weg staan pijlen naar het restaurant. Hun auto's komen gelijktijdig aan op de ruime parking van restaurant Osaka.

In de donkere tent gaan ze aan een gereserveerd tafeltje bij het raam zitten, tegenover elkaar, als een stel.

'Ik heb nog nooit Japans gegeten,' bekent Stefaan. In San Francisco, Hongkong en op andere plaatsen waar ze hem sushi en konsoorten probeerden op te solferen, heeft hij steeds beleefd geweid en de meest westerse keuken gezocht.

'Voor alles is er een eerste keer,' knipoogt De Corte.

De Corte vraagt of thuis alles goed gaat. Stefaan wantrouwt zulke vragen. Waarover gaan ze? Wat wil De Corte weten? Het zijn pogingen tot small talk. Hij mag er niet zo geprikkeld op reageren. De laatste tijd is hij zo snel geprikkeld, alsof hij met een tot de rand gevuld glas water in zijn lompe handen rondloopt en hij geen druppel mag morsen terwijl iedereen hem duwt.

'Blij te horen dat alles goed gaat,' zegt De Corte. 'Dan zal het nu nog beter worden. Laten we het eens over de herstructurering hebben.' De Corte plukt het dampende handdoekje van de bamboeschotel die de dame hem voorhoudt. Herstructurering, bij het woord alleen al begint Stefaan te geeuwen en voelt hij de onweersaanbare drang om in bed te kruipen en er de eerstvolgende maanden niet meer uit te komen.

'We nemen een boot voor twee, een combo van sushi en sashimi,' zegt De Corte tegen de dame, die is blijven wachten op de bestelling. Stefaan heeft geen idee wat te verwachten van een boot. 'We mogen blij zijn dat we van een aantal zwakkere elementen verlost zijn. Al heeft die Berkvens ons nog een flinke duit aan ontslagpremie gekost. Ik begrijp eigenlijk niet waarom jij die niet eerder hebt buiten

gewerkt. Maar goed, ik ben blij dat die zaak nu is opgelost. Voor prutsers en profiteurs is er niet langer een plaats in ons bedrijf. Kwaa-liteit boven kwantiteit.'

De Corte vraagt een blad papier aan de dame.

'Wat gaat die herstructurering nu concreet inhouden?' vraagt De Corte retorisch, terwijl hij het blad aanneemt. Hij haalt een kō-gelpen uit zijn binnenzak, een pen van het nieuwe Gūggenheim-museum in Bilbao, ziet Stefaan. De Corte is een uomo universale, al beseft hij niet dat zoiets eind jaren negentig simpelweg onmogelijk is geworden. Het overzicht is zoek en er is geen zoekmachine om alle info bij elkaar te harken. De Corte buigt voorover en tekent iets op het blad. Daar gaan we, denkt Stefaan. Een siddering trekt door hem heen. Hij is zenuwachtig voor de boot, voor het nieuws, voor zijn ze-nuwen.

De nieuwe, bevoorrechte route die ze voor Stefaan uitgestippeld hebben, vertelt De Corte, is hem op het lijf geschreven. Stefaan is de bruggenman, de man die verbindingen legt tussen bedrijf en overheid. Hij wijst naar het blad met de uitgestippelde route, een paar pijltjes en kruisjes.

De Corte haalt herinneringen op aan Stefaans stoutmoedige sol-licitatie nu al die jaren geleden. Hij is dat nooit vergeten, zo'n lefgo-zer die binnengedenderd kwam en het oude, vastgeroeste systeem eens een flinke zwengel gaf. Iedereen sprak erover. Het was geen kwestie van hem aannemen of niet, de vraag was op welke positie ze hem zouden laten beginnen. Het kan mooi zijn om iemands klim te volgen, mooier dan iemand aan de top te zien wegwijnen.

Stefaan glimlacht. De dame die met een groot, houten gevaarte naar hun tafel komt, glimlacht terug. Ze zet een grote rudimentaire modelboot in blank hout op tafel. De boot ligt vol rauwe vis, net op-gevist uit de zee van de keuken. De stukken vis rusten op ijsgruis.

'Je moet het als een beloning beschouwen,' drukt De Corte hem op het hart. Dat doet bij Stefaan een alarmbel rinkelen: de man wil hem goedmoedig troosten.

'Mevrouw, mevrouw,' roept Stefaan de dame haastig achterna, 'kan ik een vork krijgen?'

De Corte lacht smakelijk en klemt een witgeaderd stuk zalim tus-sen zijn stokjes. Hij vult zijn vierkante bordje met hompjes rijst met vis en gebaart Stefaan hetzelfde te doen.

'Ik kan me vergissen,' zegt De Corte en hij mengt de helgroene klei door zijn sojasaus, 'maar is het sowieso geen tijd voor iets an-ders? Zit je daar wel goed op jouw verdieping?' Nu is het De Cortes beurt om te glimlachen, een brede glimlach. 'Hoe noemde je het, een legbatterij?'

'Heb ik dat gezegd?'

'Volgens Elleke wel.'

Stefaan zwijgt. Het klopt, hij heeft het woord legbatterij in de mond genomen tijdens een gesprek met Elleke, in de aanloop naar hun incident. Een legbatterij, beter kan hij het niet omschrijven. Voor een hok van een legbatterij is zijn bureau schandalig mooi, maar hij zit wel midden tussen de andere kakelende kippen, alleen is er geen enkel contact. Hij scharrelt wat dossiertjes bij elkaar, maar of hij het doet of niet, zijn loon wordt gestort en zijn voer wordt aangeleverd voor zijn neus. Er had evengoed een andere legkip op zijn plaats kunnen zitten.

Elleke was het daar volstrekt niet mee eens, zei ze hem. Altijd had Elleke wel een geldige reden om langs te komen. Kwam de Holland-se IT-specialiste geen nieuwe virusscanner installeren op zijn com-puter, dan wilde ze hem wel een nieuw programma tonen of zocht ze een datakabel. Een paar weken geleden stond ze weer voor zijn glazen deur en klopte aan. 'De legbatterij is open,' had hij gegrept.

Daar moest ze erg om lachen. Ze waren nog een tijdje doorgegaan over legbatterijen en hun eigen kippen. Elke had twee Engelse kippen die geen eieren legden. Ze bleef maar aan de praat. 'Ik ga toch eens verder werken,' had hij gezegd toen ze over zijn bureau kwamen hangen. Haar opdringerigheid was onverdraaglijk. Ze overschreed de grens toen ze hem waarschuwde voor schouderpijn als hij zo voorovergebogen naar zijn desktop zou blijven kijken en ze vervolgens achter hem kwam staan en zijn schouder begon te masseren. Ze was aantrekkelijk, op stevige, doortastende, Hollandse wijze. Ze drong zich op. Hij liet het even gebeuren, heel even en toen was er een milliseconde kortsluiting in zijn hoofd. Bruusk draaide hij zich om en hij gaf haar een stoot met zijn elleboog. Het duwtje dat hij haar gegeven heeft, heeft ze schromelijk overdreven. Zijn eigen vrouw zou nooit zo schreeuwen om een klein duwtje. Een onhandige manoeuvre was het geweest, dat wel, maar hij had niet kunnen voorzien dat ze met haar voet achter een poot van zijn bureau zou blijven haken en met haar gezicht op de vensterbank landen.

Ze krabbelde recht, keek hem geschrokken aan en met een van woede verwrongen gezicht riep ze: 'Bruut! Ze hebben dus toch gelijk. Je bént een bruut.'

'Wat bedoel je?' stamelde hij.

'Iedereen weet het,' zei ze, 'jij bent hartstikke gestoord, je glipt zomaar weg, je zegt tegen niemand dag, je sluit je altijd op. Je hebt een werknemer in zijn gezicht geslagen, dat weet iedereen.'

Bruut, het past niet bij hem, maar je duwt geen mensen, dat is ook waar. Hij had zich even laten gaan, maar zij had niet mogen zeggen dat hij een bruut was. 'Nu ga je te ver,' riep hij haar achterna, 'dit kan niet.'

'Bruut!' echode ze. Hij zag haar door zijn glazen wanden naar de lift spurten.

'Eet iets, je hebt nog niets gegeten, Stefaan,' zegt De Corte.

Stefaan hevelt een paar stukjes donkerrode, rauwe vis over naar zijn bord en prikt er eenkje op zijn vork. Hij voelt zich opgejaagd. Hij moet snel eten om hier snel weg te geraken. Er is haast bij. Ondanks dat opgejaagde gevoel is hij doodmoe. Zijn ogen doen pijn. Het witte ijs verbrijzelt zijn oogballen.

'Smaakt het?'

'Het is bijzonder,' zegt Stefaan. Hij heeft hooguit drie keer gekauwd en de bal vis doorgeslikt. 'Een bijzondere smaak.' Het smaakt naar niets. Tegenover hem doet De Corte zich te goed aan het Japanse voedsel. Behendig sleept hij de vis door de sojasaus en gooit het stukje met de vangst als een hengel terug in het zwarte gat van zijn mond. De Japanse muzak lijkt op het gebalk van een ezel.

Hij kan het gebabbel van De Corte niet onderscheiden van de muziek. Stefaan prikt nog een donkerrood stukje tonijn op zijn vork. Zijn ogen vallen voortdurend dicht, steeds maar voor heel even, power naps van hooguit drie seconden terwijl hij 's nachts de slaap niet kan vatten. Het schijnt normaal te zijn op zijn leeftijd dat je wakker ligt en over het leven nadenkt. Hij kijkt naar het ijs dat in de boot geschept is. Een slee, denkt hij. Een slee vol ijs. De herinnering trekt zich op gang naar de dagen vol sneeuw met zijn broertje. Dolgelukkig waren ze met de nieuwe slee en de eerste zware sneeuwval. Ze speelden uren buiten en voelden niet eens de natte broeken en hun amper tegen de kou ingepakte handen. Op de heling bij de rivier duwden ze elkaar sneeuwballen in het gezicht, in de nek en onder de kleren.

'Versta je het?' vraagt De Corte. 'Stel me gerust nog vragen. Alles is bespreekbaar. Koop maar een nieuwe koffer, want deze grote meeneer gaat de wereld rondreizen. Wat denk je?'

Stefaan heeft net een grote brok rauwe zwaardvis in zijn mond

gepropt. Hij brengt zijn hand als een waaier voor zijn mond en knikt heftig.

Misschien is het inderdaad wel een goed idee om een beetje afstand te nemen van de Nachtegalenlaan 7, om rustig op zijn eigen tempo te kunnen bijbenen en te genezen. Denkt hij nog maar aan de volgende jaren, dan is het eerste wat hij voor zijn geestesoog ziet opdoemen een stier zo groot als het gebouw waarin hij werkt, omgeven door vlammen en verschroeiende rook, om het einde der tijden te komen instampen.

De Japanse dame komt de boot halen. Ze hebben niet de volledige vangst opgegeten, maar er zijn toch veel stukken vis weg.

'Voor mij nog een Fujiyama,' zegt De Corte tegen haar en hij kijkt naar Stefaan. 'Dat is een Japans ijsje.'

'Ja, voor mij ook. Maar wacht u even, mevrouw,' zegt hij, 'dan eet ik de restjes ook nog op.'

'Ik wist dat het je ging bevallen!' zegt De Corte.

De vrouw plaatst het gevaarte terug op tafel, tussen hen beiden in.

'Hoe is het met de dochter, Stefaan?' Terwijl Stefaan zichzelf dwingt om alle overblijvende sushi's op te eten, gehaast, walgend, schrokken als een wolf, blijft De Corte praten.

'Goed, goed.' Stefaan hapt naar adem tussen twee beten in. Weerzinwekkende rauwe stukken uit beesten gesneden. 'We hebben vorige zomer nog samen de westkust van de Verenigde Staten bezocht. Ze wordt groot.'

'Ze worden zeker groot.' De Corte onderdrukt een boer. Tussen duim en wijsvinger neemt hij nog een grote garnaal op rijst. 'Kleine meisjes worden groot.'

De tijd dat Sarah met haar papa wilde trouwen tegen alle wetten en taboes in, ligt al lang achter hem. Uit de cocon die zijn vlezi-

ge dochtertje was, is een langbenige, slanke vrouw gekropen met haar weerspanning als beschermend prikkeldraad om haar heen.

In een oogwenk wordt de boot vervangen door het ijs. Een coupe met twee bolletjes staat voor zijn neus.

'Rode bonen en groene thee,' licht De Corte de smaken toe. Het ijs heeft niet veel smaak. Het is niet zoet genoeg om de naam ijs echt waard te zijn.

'Ik ben blij dat we zo goed hebben kunnen praten,' zegt De Corte op de parking. 'Proficiat, vanaf nu ben je International Relations Manager.' Ze schudden elkaar de hand. Dat vreselijke gevoel be-sluipt hem opnieuw wanneer hij achter het stuur kruipt. Hij heeft niet naar De Cortes kinderen gevraagd.

Onderweg naar het kantoor piekert Stefaan zich suf. Met het nieuwe millennium voor de deur moet er wereldwijd dringend iets ondernomen worden om de steile val, de ontluisterende neergang tegen te gaan, zoveel is hem duidelijk. Hij luistert naar *Time Out of Mind* van Bob Dylan. Stefaan verbindt zijn lot aan dat van de grootmeester, de waarzegger die zijn kaarten legt en zijn richting bepaalt. Hij staat er weer, Dylan, depressiever en beter dan ooit. De song 'Standin' In The Doorway' is onversneden meesterlijke miserie. De hele plaat is een dwarsdoorsnede van deze moderne, doldraaiende tijd en geeft tegelijk een messcherp beeld van een ontakelende liefdesrelatie. Stefaan heeft maar één grote liefde gehad. Bob Dylan heeft honderden vrouwen gehad. Hoeveel pijn kan één verlies dan nog doen? Het kan nooit opwegen tegen zijn lijden.

Verdwaasd zit hij een week later op het vliegtuig naar Namibië. Er zit een folder over avontuurlijke fietstochten door de woestijn in zijn aktetas. Hij heeft visioenen van Afrikaanse woestijn dorpen als

hij door het raampje van het vliegtuig kijkt. Hij droomt dat hij eindelijk los kan fietsen door een woestijn van wolken, voortgeblazen door de wind.

Sarah 1998

The Lady Dies hebben de gordijnen gesloten om het daglicht te vermijden uit de studio. Vijf dagen geleden schreven ze samen de tekst voor hun nieuwe song 'Waterfront'. Het was als in een droom die helder, spannend en betekenisvol is op het moment dat je hem droomt, maar achteraf begreep geen enkele Lady er nog veel van. Op aandringen van adrenalinebom Sarah oefenen ze een andere song. Bijna al haar songs hebben ze er vanmiddag door gejaagd, maar geen enkele blijft overeind voor opname. De andere Lady's vinden dat ze te kritisch is en overdrijft.

Ze hadden er zich al bij neergelegd dat ze eerst al hun tijd en geld in een dure demo zouden moeten investeren vooraleer de maatschappijen hun zouden smeken om een contract. Zo ging het in de Seattle-grungescene ook. Dankzij de vele contacten van MH's zus Jules in de muzikwereld kunnen ze vandaag een binnenweg nemen. Vanavond krijgen The Lady Dies onverwacht een echte producer op bezoek. Hier hebben ze het al die maanden voor gedaan, hiervoor repeteren ze twee keer per week op het kasteel.

Voor alle vier is Jules het lichtende voorbeeld, de experte die weet hoe je te gedragen tegenover platenbonzen en op de eeuwigdurende party's waar deals gesloten worden, de officieuze Lady die er nooit voor terugschrikt haar ongezouten mening te geven over de officiële